

J. E. Gunnerus,

om

Lyd = Joen,

(*Laro Parasitico Linnæi*),

og

dens Hun, eller Skuen,

(*Skua Hoieri*).

Lyd = Joen, som af Lapperne kaldes Skajitte, er en hos os meget almindelig og bekiendt Søefugl, aflang af Krop, som en Naage, og saa stor som en Krage, og altsaa større end en Krykkie. Den har tre Fremtæer, som hænge sammen formedelst en Svemmeluud, og ere forshnede med frumme og skarpe, dog korte Kløer, og har desuden en liden Bagtaa uden Svemmeluud. Næbbet er kortere end Hovedet, frummer sig, i Henseende til sin øverste Deel, stærkt i Enden, og er oven paa beklædt med en

fiendelig Bør = Huud (a), der gaaer frem til Midten deraf, hvor dets Krumming begynder. Næbbets Underdeel gaaer op efter imod Enden, hvorved det faaer saadan en Bugt eller Kant, som man sees neden under Maagernes Næb, endskjønt mindre og noget nærmere siddende imod Enden, ligesom og Tyv: Joens hele Næb er efter Forhold kortere og smaltre end de ellers saa kaldede Maagers. Tungen har et Kløft i Midten. Stierten er runded, og de tvende mellemste Fjære deri ere meget længere end de andre. Dinene ere sorte, desligeste Næbbet og Fodderne, og oven paa Hovedet, paa Ryggen, Bingerne og Stierten ere de alle mørkebrune. Men i Henseende til de øvrige Dele er der en Forstiel paa Farven; thi nogle ere smudsig = hvide eller og gulagtige paa Siderne af Hovedet neden for Dinene, paa Siderne af Halsen, paa Brystet og neden under Bugen, ei at melde om, at mange af disse og ere hvid = agtige under Struben og for paa Halsen. Andre derimod ere sorte, eller mørkebrune overalt, endskjønt nogle af dem ere noget lysere paa Brystet og under Bugen end paa de andre Steder. Den første Forandring af Farven beskriver Hr. von Linné i Fn. Sv. 156. og Martens i hans Spidsberg. Reise, IV. Deel, 2. Cap. N. 7. p. m.

(a) Cera.

p. m. 63. under det hos Udenlandſke bekiendte Navn: *Scruntjager*. Det er og denne ſamme, ſom Lucas Debes i hans Færøernes Beſkrivelse Sid. 131. forſtaaer ved den Søe = Fugl: *Truen* eller *Tyven*. Hr. Strøm derimod i hans Sundmørs Beſkrivelse I. 239. melder om en *Tyv = Jo*, under det og her i *Sciſtet*, nemlig i *Romsdalen* og paa *Nordmør*, vel bekiendte Navn: *Kive*, hvilken maaskee bør henregnes til den anden *Varietet* af *Farve*; thi han ſiger om denne ſamme, at den er overalt paa *Kroppen* ſort, men i *Brøſtet* mørke = graa; Dog paſſer det ſig ikke her, hvad han mod *Slutningen* melder om de hvide *Penne* i *Bingesfiærene*; thi alle diſſes *Slagfiære* ere ſorte eller mørkebrune, undtagen et *Stykke* paa den indere *Side* henimod *Roden*, i *Heenſeende* til den første, anden og undertiden ogsaa den tredje *Slagfiær*, hvilket er hvidagtigt eller i det mindſte lyſere end ellers. At man og i *Sverrig* har bemærket en *Forſkiel* paa *Farven*, for ſaa vidt at nogle ere ſortere end andre, det kan ſees af Hr. Niels Gislens *Afhandling* om *Labben* i det *Stoſholmſke* *Videnſk. Akademies* *Skrifter*, for *Aaret* 1753.

Jeg har længe været af den Mening,
at de, i Heenſeende til Kroppens Underdeel,

hvid = eller gul = agtige Tyv = Joer vare
 Hunner, og de over alt brune, Hanner;
 men jeg har siden faaet Aarsag til at tvivle
 derpaa, thi da jeg i Aaret 1759. var paa
 Badsøe, i Ost-Finmarken, loed jeg fange en
 Deel af første Varietet ved en Krykkie-
 Glesse, og loed een deraf sticere op, om
 hvilken man forsikrede mig, at man fandt i
 ham det visse Kiendetegn paa Hanner. Paa
 mine Bisitats = Reiser ved Søekanten har
 jeg siden spurgt mange, og deriblant saadan-
 ne, som ikke havde lang Bei fra deres
 Hiem, til at hente Tyv = Jo = Egg, og som
 havde fanger en Hoben af Fuglene selv,
 hvorledes de stillede Han og Hun fra hinan-
 den, da jeg fast allevegne fik det Svar, at
 de overalt mørkebrune vare Hunner, og de
 andre, som ere hvid = eller gul = agtige nede
 under Kroppen, Hanner. I Aaret 1762.
 fik jeg paa Næsne i Nordland een af de over-
 alt mørkebrune, levende. Denne loed jeg
 vel og sticere op, da den var død, men man
 fandt her hverken Tegn til det eene eller det
 andet Kiøn. Dog syntes og denne Om-
 stændighed at kunne bringe een paa de Tan-
 ker, at det formodentlig maa have været en
 Hun; thi man pleier sielden i Hannerne for-
 gieves at søge det Kiendetegn, som skiller
 dem fra deres Mage, da det derimod ikke,
 i Henseende til enhver Fuglenes Alder og en-
 hver

hver Aarets Tid lykkes at finde Egge-Stokken i Hunnerne. Jeg har og for et Par Aar siden faaet een af disse ganske mørkebrune fra Nordmør, under det Navn: Ryve, hvilken var, dog imod Sædvane, større end den anden Varietet, og hvilken af den, som sendte mig den, blev holdet for en Hun. En eeneste Bonde i Nordland vilde berette mig, at de ganske mørke-brune Tyv-Joer vare en fremmed Varietet fra Finmarken, som i Henseende til Farven var forskiellig baade fra Han- og Hun-Kionnet i Nordland, og som han derfor kaldede Finmarks-Joer. En anden vilde give disse samme ud for de sædvanlige Tyv-Joers Unger. Men da disse Meninge ikke bleve stadfæstede af andre, saa har jeg endnu ikke bekommet Aarsag nok til at bifalde dem. Jeg finder vel paa det tilforn anførte Sted i det Stockholmske Vidensk. Akad. Handlinger, at Hr. Gisler beretter, at Hannerne ere sortere og større end Hunnerne. Men 1.) bestemmes ikke, hvorvidt dette skal gælde, om det er at forstaae paa den Maade, at Farven oven paa Ryggen og Bingerne er sortere paa Hannerne end paa Hunnerne, hvorom jeg dog heller ikke er overbevist, eller at Hannerne ere sortere paa flere Steder end Hunnerne, saa at de og, saasom nogle Tyv-Joer virkelig see ud, ere sorte eller

brune

brune for paa Halsen og Brystet, eller og, at de skal være sorte eller mørkebrune paa hele Kroppen, og altsaa ogsaa under Buggen. 2.) Kan jeg ikke saa vidst vide, hvad Grund Hr. Gislens Mening kan have og hvorvidt den af andre Kyndige i Sverrig antages og bifaldes. Hvorfor jeg, indtil videre lader det beroe derved, at, de over hele Kroppen mørke = brune Tyv = Joer ere Sunnerne (a).

Hvad det andet angaaer, som man kunde forlange at vide om denne Fugl, saa vil jeg indbefatte det altsammen i følgende Stykker: 1.) Den har sit Rede paa Heder og myrragtige Steder ved Søekanten, hvor den legger to Egg, noget større og mørkere end Krykje = Egg. 2.) Den fisker ikke selv, men passer paa, hvor den med Magelighed kan faae sin Føde, og, ligesom Ladhed pleier ofte at forsøre til Dyveri, saa gjør han og sit Haandværk af at røve og stæle. Af den Aarsag forfølger den Maagerne og deriblant

- (a) Efterat dette var skrevet, læser jeg i Hr. Morten Thranes Brüniches lærde Skrift om Eder: Fuglen S. 43. Anm. n. n. S. 48. at han er af samme Mening, naar han siger: „ Den, „ nemlig, Kivjo Sunnen, som hidindtil „ ikke har været Skribenter bekiendt, „ er heel sortebrun. „

iblant allermest Krykkierne, og tvinger dem til at give den Fisk ifra sig igien, som de har faaet, hvorover han og blir kaldet *Maase-Sut* (Foged) og af *Færøe-Boerne* *Truen*, fordi han vil true sig noget til (a). Ved den ommeldte Leilighed kan det hende sig, at Krykkien, eller den, han forfølger, slipper for Angst, noget andet, hvorefter den da og strax flyver, i Haab, saasom jeg mener, at bekomme Fisk eller Lever, endskjønt man i Almindelighed holder for, at han tager til Takke med det han faaer, naar Krykkien intet andet formaaer at give ham. Dette har givet ham Navn hos os af *Maase-Skid* (b), men hos Udenlandske af *Struntjager* og *Schyt-Valk*. Den er alle Steder fremme. Naar ikke Krykkierne eller andre Søfugle har meer Mad at give ham, saa rover han, fra andre Fugle, Egg, og drikker dem ud, og undertiden flyver han, saa Bonden seer derpaa, i hans Baad, og lader sig vel smage et Stykke af Bondens Fangst eller Kost: Herudover har han faaet det Navn: *Tyv-Jo* eller *Jo-Tyv*, hvor det Tillæg: *Jo* kommer af hans Skrig, som man udtrykker ved de Stavesser: *J:Jo:*
Af

(a) Saaledes forklares Ordet af Lucas Debes selv l. c. S. 131.

(b) See Christen Jensens Norske Dictionarium.

Af forrige Aarsag kaldes han og Rive eller
 Ryve; thi en Tyv kaldes af Bonden i
 Norge Tiuv eller og Kiuv; af hvilket sidste
 Ord det nyelig anførte Rive er kommen:
 Og hermed stemme ogsaa de Navne over-
 eens, som han har faaet in Museo Regio Da-
 nico ed. 2. nemlig: Tiufwa og Kiufwa.
 3.) Dens Siære ere ligesaa gode som Maa-
 gernes, og den fanges derfor undertiden
 med Krykkie : Glesser, da det ofte hender
 sig, at man fanger først Krykkien og strax
 derpaa Tyv : Joen som forfuldte ham. El-
 lers er snart ingen Søefugl lettere at fange
 end denne, formedelst dens store Dristighed
 og Næseviished, som forvolder, at han fan-
 ges ofte paa en Fiske : Krog, man har kastet
 ud paa et Bret med noget Lever paa, ja,
 naar han seer Lever, kommer han Baaden
 saa nær, somt man vil have ham, saa at
 man ofte slaer ham ihjel med Aaren; thi
 han er ikke lærere efter nogen anden Mad
 end denne, hvorfor han og i Salten og paa
 andre Steder kaldes Lever : Jo. 4.) For-
 medelst hans Næseviished og adskillige pud-
 serlige Stræger kommer han Bønderne løi-
 erfuld for; hvoraf han har faaet adskillige
 Navne, tildeels for at betegne hans naragtige
 Stræger, saasom Spotte : Jo, og tildeels
 for at smigre ham, saasom: Jo : Bonde:
 Men saa løierfuld den er, naar den ikke op-
 irres,

irres, saa arrig er den og, naar man gjør den imod; hvorpaa jeg selv har seet Exemp-
 ler i Henseende til den levende, jeg har mel-
 det om tilforn, som jeg havde i Maret 1762.;
 thi naar han badede sig, og der kom da Folk
 til ham, saa sprang den strax paa dem, hak-
 fede dem i Benene, ja fløi paa dem saa høit
 op, som hans ene afklippede Binge vilde til-
 lade, og han gav sig ingen Nolighed, førend
 han havde faaet dem bort: Men da er den
 mest bister, naar den har Egg eller Unger;
 thi da flyver den dristig paa Folk, som kom-
 me Nedet for nær, og slaaer stærkt med
 Bingerne. Ja den berettes da at være saa
 dumdristig og arrig, at, om man end holder
 en Kniv imod ham, for at værges sig, han
 da flyver lige paa Kniven og beskadiger sig
 selv, og mange har forsikret mig, at den
 overalt mørkebrune, som man holder for
 Sunnen, var den verste. Formedelt denne
 hans Arrighed og Ondskab skal hans Navn
 endog bruges til at fremme smaa Børn med,
 og maastee den Trudsel, nogle paa Landet
 i denne Henseende bruge, nemlig: Labben
 skal tage dig; vil intet andet sige, end det-
 te: Tyv = Joen skal tage dig; thi det er i
 det mindste vist, at Tyv = Joen endnu i An-
 germanland i Sverrig kaldes Labben. Jeg
 er falden paa disse Tanker, saasom jeg ikke
 vidste paa bedre Maade at forklare det Spe-
 gelse,

gelse, som man vil forstaae ved Labben; og jeg finder, at der ere flere Fugle til, som har givet Anledning til Spøgelse : Historier. Hvilket Spøgelse kommer vel en Deel Bønder sælere og forskreffeligere for end Kopern, (Raabern), da de ofte ved dens sæle Skrig om Natten settes i Forsærdelse: Men hvo af fornuftige Folk tviler nu omstunder paa, at Kopern er nogen anden end Berg : Ulen (*Strix Bubo Linn. S. N. p. 92.*) og jeg er vis paa, at dersom Romernes sæle Skrig i Lege-Tiden ikke høretes saa ofte hos os om Dagen, og det paa mange Steder snart uden for Stue : Døren, saa vilde den vist nok have givet Anledning til de allermerkkeligste Spøgelse : Historier og Advarsel om uhykkelige Tildragelser.

Hvad nu Skuen (*Skua Hoieri*) angaaer, saa tviler jeg aldeles ikke paa, at den jo er den overalt mørkebrune Tyv : Jo eller Kive, og man kan heller ikke slutte andet af alle de Efterretninger, man har om Skuen, hvilke man maa søge hos *Clusium de Exoticis*, in *Auctario*, p. 367. og hos *Lucas Debes* i *Færøernes Beskrivelse*, Side 131. sq. fra hvilken sidste det er kommen, som findes om denne Fugl i *Actis Bartholini*, Part. I. Obl. 49. p. 91. hvor der just forekommer et Udtoget af bemeldte Hr. Provsten *Debes* Efterretninger; ligesom

ligesom og Hr. Pro = Cansler Pontoppidan i N. N. H. II. 157. synes at have fuldt samme Efterretninger i Henseende til den Rundskaab, han giver derom. — Hvad nu Clusium først angaaer, saa finder man der saa vel en Tegning, som Beskrivelse paa denne Fugl. Tegningen, hvilken findes ogsaa estergjort hos Jonston i hans N. Hist. om Fuglene Tab. 56. Fig. 8. passer sig temmelig vel paa Eyd = Joen eller Riven, naar man undtager, at Næbbets krumme Spidse gaaer for langt frem over Underdelen, og at de tvende længere Stære i Stierten har feilet eller været afbrudte paa det Exemplar, som Hr. D. Hoier har tilsendt Clusius, hvorefter Tegningen er bleven gjort, hvilket lettelig har fundet stæe, og overalt ere der mange andre meget maadelige Tegninger at finde i Clusii Exoticis. Clusii Beskrivelse strider heller ikke imod min Mening. Jeg vil føre Clusii egne Ord an, hvilke lyde saaledes: Erat autem (*Skua scilicet Hoieri*) grandis alicujus *Gaviae magnitudine*, ab imo videlicet collo ad uropygium usque 9. uncias longa: Corporis ambitus, ducta sub alis mensura, uncias 16. crassus: Collum a summo capitis vertice ad tergum usque septem uncias longum: Caput non valde magnum, nec nostrum planum, at potius longiusculum & angustum capitis proxima parte scabrum, extima vero, lave; nigrum

Erh. Selsk. Skr. 3. D. S

grum & curvum instar, fere rapacium avium
 aut gaviarum, binarum unciarum longitudinem
 non excedebat: Alæ 17. pæne unciarum longi-
 tudinem explebant & paullulum extremam cau-
 dam superabant: Quatuor majores alarum
 pennæ remiges nigrae, non albæ in extrema-
 te, ut Hoierus adscripserat, nisi forte similem
 notam in aliis ejus generis avibus conspexerit:
 a tubo vero ad mediam usque pennarum
 longitudinem, illas candidas reperiebam, quem-
 admodum etiam majores & supernas tres cau-
 dae pennas, quæ uropygio inferebantur, reli-
 qua parte nigra, non secus ac alarum extre-
 ma: ad ceteras vero pennas corpus tegentes
 quod attinet, cineracei ex nigro erant coloris,
 niger tamen exuperabat, & haliaëti vel milvi
 pennas valde æmulabantur: Crura in extima
 fere corporis parte collocata habebat — — —
 supraque genu valde erant brevissima, a genu
 deinde ad pedem usque, pæne 3. uncias longa:
 Pedes plani, tribus digitis præditi & brevi
 calcari: Interior digitus, qui brevior, 2. ar-
 ticulis constabat, medius, qui longissimus,
 tribus; medio longitudine proximus, quatuor;
 calcari unicum articulum habebat: Omnes au-
 tem digiti in parvos ungues curvos define-
 bant & nigra membrana, sive cartilagine con-
 nexi erant ad ungues usque — — — Ex
 Hoieri relatione perinde grassatur in omne ge-
 nus

nus avicularum ac in pisces. Denne Beskrivelse synes jeg er tydelig nok til at vise, at Hoiers Skue er ingen anden end Riven. Dog, da Hoier, som var Doctor i Bergen, neppe kiendte Fuglens Art i alle Maader saa vel, som Lucas Debes, hvilken boede paa Færøe, hvor Hoier selv tilstaaer, at Skuen havde sit Hiem, og som desuden havde giort sig Færøens Fugle og andre naturlige Ting vel bekiendte, saa vil Hr. Debes Vidnesbyrd give Sagen en ikke ringe Bægt. Hvorfor jeg og vil anføre samme Lærde Mand's egne Ord, hvilke ere disse:

„ Skuen er af samme Art som Truen,
 „ (*Larus Parasiticus*) men noget lidet
 „ større, som en Ravn stor; er ellers meget
 „ get grim til at forsvare sine Æg
 „ og Unger; thi kommer en Mand forbi
 „ hans Rede, da maa han tage sig vel vare
 „ for hannem; Thi han flyver hannem strax
 „ i Hovedet og slaaer hannem stemmeligen
 „ med Vingerne: Hvorfor Indbyggerne,
 „ som kiende hans Formastelse, sette en Kniv
 „ over Ende paa Hovedet mod hannem; og
 „ det skeer ofte i det han skyder sig ned paa
 „ Manden, at han stinger Kniven igiennem
 „ nem sig og falder død ned, og kaldes han
 „ Skuen, fordi han skyder sig saa hastig
 „ paa Folk. „

Da jeg nu haaber, at have bevist, at man har allerstørste Aarsag til at holde Skuam Hoieri hos Clusium for den overalt mørke brune Tvo = Jo eller Rive, som efter al Formodning og manges troværdige Vidnesbyrd er Tvo = Joens Hun, saa kan jeg aldeles ikke bifalde den Lærde Hr. Klein, som har meent, at Hoiers Skue var maa skee Svartbagen, som han forstaaer ved sin *Larus Maximus*, og er den samme som *Larus Marinus Linnæi*; thi, at jeg ei skal igientage andre Grunde, saa strider denne Gissning aabenbar imod Clusii Beskrivelse over Skuen og Hr. Lucas Debes Efterretninger om Skuen og Svartbagen, saasom han adskiller aldeles disse tvende Fugle fra hinanden, og giver tilkiende, at Skuen ligner aller mest Tvo = Joen (a). Ellers er ikke at negte, at Svartbagen er og meget slem mod adskillige andre Fugle, og flittig besøger især de mindre Naagers og Tærnernes, ja, endog Edderfuglens Rede, og lader sig vel smage deres Æg og Unger, og synes det, at han til Deels har nogen Slags Net til at fordre en liden Unge eller et Æg for den Tieneste, han i andre Maader gjør een og anden af disse Fugle ved at staae Vagt for dem og ved
sin

(a) L. c. p. 130. f. og *Acta Bartholini*, Part. I. Obs. 49. p. 91.

sin stærke Stemme at advare Dem om felles Fienders Ankomst (a). Hvad Menneſker derimod angaaer, ſaa har Svartbagen Frygt nok for dem, og er i denne Henſeende langt ifra ikke ſaa driftig ſom Skuen, ja end ikke ſom Tærnen (Tennen); thi jeg har ikke alle ne hørt om denne, men end og ofte ſeet den, ſynderlig naar den er i Sælſkab med flere, at flyve tæt over Folkes Hoveder, naar man er kommen dens Rede for nær, ſaa at man endog undertiden har maattet bruge en Stok eller i det mindſte Hænderne for at holde den fra ſig. Mange have og eenſtemmigen berettet mig, ligesom jeg ogſaa ſelv til Deels har ſeet det, at Fy - Joen eller Skuen ofte angriber ikke blot Kryſkien, Sæingen, og Cemoren (*Larus Fuscus*), men endog de tvende ſtørſte hos os bekiendte Maagearter, nemlig den ommeldte Svartbag og den ſtor bla og hvide Hav - Maage, *Larus Canus* (*Marinus*), ſom og ellers kaldes Hvidmaase, og det altid, ſaa vidt jeg veed, med Fordeel og ſine Fienders haanlige Flugt, naar een og een har med hinanden at beſtille.

(a) See Bränniches Beſkriv. over Eddersuglen, Side 44.

Cataractes Rari, Sibbaldi & aliorum har
fihet de Naturkyndige ligesaa meget at bestil-
le som Hoiers Skue. Jeg formoder og, at
den heller ikke bliver væsentlig forskiellig fra
Eys = Joen og dennes Hun, Skuen.
Moehringius (a), har gjort et nyt Slag
for Skua Hoieri, som han kalder Buphagus.
Men det behøves nu ikke.

(a) In generibus Avium p. 66.